

De Vos *Vulpes vulpes* in Vlaanderen:
inventarisatie en synthese van
de belangrijkste knelpunten

K. Van Den Berge

1. Inleiding

De Vos geldt als één van de meest controversiële diersoorten in Vlaanderen. Was dit bijwijlen reeds in het verleden zo, dan heeft de recente bestandstoename van de soort, zowel in areaal als in dichtheid, de discussie fel aangewakkerd. De meest intens betrokken partijen zijn de jagerij, de kleinveehouderij en de natuurbescherming. Daarnaast treedt ook het aspect van de volksgezondheid naar voor: Vossen kunnen enkele gevaarlijke ziektes of besmettingen naar mensen overdragen.

De onderscheiden aspecten en invalshoeken leveren stof te over voor discussie en polemiëk. Ook in diverse perskanalen komt de positie van de Vos regelmatig aan bod. Overheden worden soms verweten hun verantwoordelijkheid niet te nemen (meer bepaald door schadelijders), jagers en natuurbehoudsmilitanten trachten hun vaak tegenstrijdige visies zo overtuigend mogelijk naar het brede publiek te vertalen.

Omdat door de veelheid van geruchten en verhalen een onduidelijk en vaak ook totaal foutief beeld in het leven wordt geroepen, is het nuttig een en ander eens op een rijtje te zetten.

Een dergelijke synthese behelst noodzakelijkerwijs een zeer breed scala van aspecten in verband met de biologie en de ecologie van de Vos. Zij is in wezen een distillaat uit de zeer uitgebreide internationale literatuur die over de Vos bestaat, zo mogelijk toegepast en vertaald naar de Vlaamse situatie. Daarbij worden besluiten getrokken en stellingen geponeerd, maar ook vragen voor verder onderzoek naar voor geschoven.

In het kader van dit laatste, maar ook ter algemene situering van de mogelijke positie van de Vos in Vlaanderen (onder meer ten aanzien van de volgende jachtopeningsbesluiten), is sinds eind 1995 een vierjarig onderzoek over de Vos gestart.

Dit project werd vanuit het IBW geschreven kaderend in het zogenaamd 'fysisch programma' van Afdeling Bos en Groen (het vroegere Waters en Bossen). Het wordt aan de universiteit van Antwerpen (RUCA) uitgevoerd en loopt in samenwerking met de universiteit van Leuven en het IBW zelf.

Rekening houdend met de omvang van het onderwerp, en met de actuele situatie van lopend onderzoek, wil onderhavige bijdrage afzien van uitputtende literatuurreferenties. De opgenomen referenties zijn, behalve enkele algemene (standaard)werken over de Vos en aanverwante onderwerpen, aldus beperkt gehouden tot wat wenselijk of noodzakelijk is voor een goed begrip van deze bijdrage.

Deze bijdrage heeft uiteraard ook niet de intentie een (samenvatting van een) monografie over de Vos te zijn. De behandelde aspecten en opgebouwde redeneringen gaan in grote mate terug op wat doorgaans via allerlei publicatiekanalen (verenigingstijdschriften, persmedia, ...) gezegd en geschreven wordt. Een veelheid aan meningen en berichten is o.m. terug te vinden in het tijdschrift 'Wild, Jacht & Natuur & De Vlaamse Jager' van de Vlaamse vleugel van de Koninklijke Sint-Hubertusclub van België (zie bv. KSHCB, 1995).

2. Uitgezette Vossen ?

De recente opmerkelijke, en plaatselijk zelfs spectaculaire uitbreiding van de Vos in Vlaanderen is in de ogen van velen dermate vreemd, dat uitzettingen ervan aan de basis zouden moeten liggen. Daarbij cirkuleren enkele thesissen.

2.1. *Gekweekte Vossen ?*

Sinds meerdere jaren reeds doet het hardnekkig gerucht de ronde dat minderwaardige exemplaren uit (Nederlandse) vossenkwekerijen (pelsdierfarms) voor een prikje te koop zijn. Zij zouden massaal door 'ecologen' worden opgekocht, en in Vlaanderen worden uitgezet. Het is opvallend dat dit gerucht bij een groot publiek zeer sterk is aangeslaan en gangbaar blijft. Deze stelling is echter om verschillende redenen niet houdbaar. Inderdaad zijn de Vossen die men kweekt om hun pels ofwel Poolvossen *Alopex lagopus* (een andere soort), ofwel uitheemse en gedomesticeerde rassen van de Vos *Vulpes vulpes* die in beide gevallen onmiskenbaar te onderscheiden zijn van de Vossen die men in Vlaanderen in het wild aantreft.

Het kweken van Vossen, meer bepaald van het inheems, 'wild' ras, zou theoretisch wel een verklaring kunnen zijn. Het kan dan uiteraard bezwaarlijk gaan om een 'bijproduct' (of 'afval') van pelsdierkweek - daarvoor zijn de geëigende rassen uiteraard veel interessanter - maar om kweek omwille van een ander doel.

Een sensationeel verhaal wil dat (Nederlandse) drugkoeriers, in een poging drughonden bij eventuele controle te misleiden, bij hun transporten naar Vlaanderen gebruik zouden maken van levende Vossen. Eens de waar geleverd, zouden de Vossen dan maar gelost worden.

Nog afgezien van de vraag of een sterk getrainde drughond zich totaal zou laten afleiden door de aanwezigheid van Vossen, gaat dit gerucht uit van enkele onlogische assumpties. Het feit alleen dat een dergelijk verhaal in de mond loopt, zal immers precies tot een omgekeerd effect leiden: drugtraffikanten zouden zichzelf uitgerekend sneller verraden door gerichte waakzaamheid op - niet camouflerbare - vossetransporten. Overigens rijst daarbij de vraag waarom de Vossen zouden losgelaten worden, in plaats van ze gewoon keer op keer opnieuw te gebruiken zodat men niet telkens aan andere dieren moet geraken.

De reden voor het kweken van Vossen zou dan, bij gebrek aan andere plausibele motieven, noch min noch meer het uitzetten zelf moeten zijn.

De vraag die daarbij rijst is wie een dermate gespecialiseerd - en duur ! - bedrijf met dit doel zou kunnen runnen. Te bedenken immers dat het kweken van inheemse Vossen helemaal niet vanzelfsprekend is. In het - voor het kweken van bedreigde diersoorten - op wereldvlak befaamde dierenpark 'Planckendael' duurde het nagenoeg tien jaar vooraleer het eerste vossenest in gevangenschap werd geboren en grootgebracht (med. Struyf). Waarmee dus niet gezegd is dat wilde Vossen in gevangenschap kweken onmogelijk zou zijn (er bestaan inderdaad nog tegenvoorbeelden), maar wel dat massaproductie nog niet direkt zo voor de hand ligt als vaak wordt verondersteld. Vraag blijft overigens wie daar zoveel tijd en geld (stevige kooien, voedsel, gezondheidszorgen,...) zou insteken. Gezien de grootschaligheid van de vossenname (zie ook verder) zou het immers ook om een grootschalig opzet moeten gaan.

Bovendien zouden dergelijke Vossen, die onvermijdelijk een stuk 'tammer' zouden zijn dan echte wilde dieren, binnen de kortste keren ongetwijfeld systematisch weg-geschoten zijn. Blijkbaar is dit in tegenspraak met de vastgestelde populatietrend.

2.2. *Gevangen en verplaatste Vossen ?*

Sommigen hechten thans dan ook veel meer geloof aan de stelling dat inheemse, wilde Vossen ergens worden gevangen om dan in Vlaanderen te worden uitgezet. Als getuige daarvoor worden diverse citaten en andere anekdotische feiten (o.m. foto's) aangebracht.

Laat vooreerst opgemerkt worden dat op geen enkele wijze deze massale uitzettingen ooit of ergens zijn aangetoond. Zo zijn de steeds weer opduikende verhalen over door de rijkswacht onderschepte en geverbaliseerde vossetransporten pure fantasie. Navraag bij de Generale Staf van de Rijkswacht laat daarover absoluut geen twijfel bestaan (Bliki, 1995 in litt.).

Uit onderzoek aan Vossen is algemeen bekend dat volwassen dieren levend vangen absoluut geen vanzelfsprekende klus is. Na enkele - moeizame ! - vangsten met vallen of speciale stroppen worden de overblijvende Vossen klaarblijkelijk extra-achterdochtig. Het uitgraven uit burchten is een zwaar, tijdrovend en weinig rendabel werk.

Het bemachtigen van jongen, in het 'burchtstadium', is daarentegen veel rendabeler. Te bedenken echter dat dergelijke verweesde jonge dieren ongetwijfeld nog een tijdlang moeten bijgehouden worden vooraleer ze de nodige zelfstandigheid hebben om, na uitzetting, met enige kans op succes in de natuur te kunnen overleven.

Ook hier moet de vraag rijzen wie daar zoveel tijd en geld zou gaan insteken, en wat de overlevingskansen zouden zijn van dergelijke relatief tamme dieren.

Wentein (1995) laat een (inmiddels overleden) Waalse jachtwachter aan het woord, die in 1984 getuigde regelmatig jonge Vossen levend uit hun burcht te hebben gegraven "pour les vendre à un jeune homme, du type écologiste, de la province de Brabant".

Dit citaat laat evenwel niet toe te weten om hoeveel dieren het ging, noch wat de bedoeling ervan was. Ook in Vossen heeft ongetwijfeld wel altijd een of andere vorm van (zwarte) handel bestaan ten behoeve van private dierenparken, hondentrainers, en andere 'liefhebbers'. Ter illustratie: in 1983 werd op de 'hondenmarkt' in Gent een Vos illegaal te koop aangeboden.

Foto's van en getuigenissen over Vossen die, vóór ze werden geschoten, reeds in mensenhanden zijn geweest, zouden het ultieme bewijs moeten zijn dat de vossenpopulatie op onnatuurlijke wijze tot stand is gekomen of wordt gehouden.

Dat gekwetste of zieke Vossen in asiels (of zelfs een enkele maal gewoon bij particulieren) worden opgelapt, kan door sommigen misschien als zinloos of zelfs verfoeilijk worden beschouwd, op zichzelf is het een doodgewoon gebeuren binnen de deontologie van de asielhouderij. Daarbij gaat het niet om het 'uitzetten' van een dier, maar om het 'terugzetten' ervan. Dezelfde deontologie maakt dat dit in de mate van het mogelijke op of dicht bij de plaats van herkomst gebeurt.

Dat Vossen, voor velen ondanks alle heibel bijzonder 'aajibare' dieren, een enkele keer door particulieren als huisdier worden gehouden (of men pogingen daartoe doet), is hoegenaamd geen nieuw feit. Integendeel, bij een sterke toename van de vossenstand, is het logisch dat hier of daar al eens een verweerde vosseswelp wordt meegenomen en opgebracht. Een Vos met vlooiensband of oormerk - in de veronderstelling dat toch voor zeker mag aangenomen worden dat deze niet ná het doden werden aangebracht - kan daarom ook bezwaarlijk als sensationeel nieuws gelden.

Men kan overigens de vraag stellen welke stiekeme uitzetter zo dwaas zou zijn de dieren op zo'n manier te gaan merken en zijn 'heimelijke activiteiten' te 'verraden'.

Het zou integendeel veeleer tot nadenken moeten stemmen dat, bij de zeer hoge afschotcijfers die te allen kanten worden genoemd (o.m. KSHCB, 1995), er nauwelijks een handvol 'merkwaardige' gevallen bijzijn. Het moge als bijzonder opvallend gelden dat, in weerwil van de herhaalde oproepen bij een publiek dat toch wat-gaarne hét bewijs zou leveren, het aangebrachte 'bewijsmateriaal' al bij al zeer beperkt uitvalt.

Het feit dat de talloze geruchten over gekweekte, uitgezette en gemerkte Vossen bij nadere controle zo goed als altijd loos blijken te zijn - wat ook door Wentein (1995) zelf ontegensprekelijk wordt bevestigd - is dan ook een duidelijk bewijs dat er in dit verband op zeer grote schaal wordt gefantaseerd en overdreven.

2.3. **Besluit**

Tot besluit van dit aspect: individuele gevallen van 'door mensen gemanipuleerde' Vossen bestaan zeer zeker, maar zijn van alle tijden. En iets wat van alle tijden is kan niet als verklaring gelden voor een verandering.

Overigens: wat in Vlaanderen wordt vastgesteld aangaande de vossenpopulatie, geldt in analoge mate in diverse andere landen of streken, zoals in Wallonië, Frankrijk, Duitsland, Nederland, Spanje,... Het 'uitzetbedrijf' zou dus al op zijn minst een multinational moeten zijn.

Deze stelling kan dus met gerust gemoed ter zijde geschoven worden: de vossentoename in Vlaanderen is NIET door uitzettingen tot stand gekomen.

3. **Populatietoename van de Vos**

Als de Vossen niet zijn uitgezet, moet er dus een andere verklaring zijn voor de opmerkelijke areaaluitbreiding en dichtheidstoename.

3.1. **Geen uitzonderlijk gebeuren**

Laat eerst gezegd zijn dat het inderdaad een zeer opmerkelijk gegeven is, maar op zich niet uitzonderlijk. Ook bij andere diersoorten hebben zich in het verleden dergelijke fenomenen afgespeeld, bij nog andere is het nu nog aan de gang.

De Merel bv., thans één van de meest algemene vogels, gold vorige eeuw nog als een schuwe bosvogel. Op vrij korte tijd is het verspreidingsbeeld van deze soort compleet veranderd. Deze trend deed zich eveneens internationaal voor, maar ligt inmiddels al meer dan honderd jaar achter de rug. Vandaag is er nauwelijks iemand die daar nog weet van heeft. Heeft men vorige eeuw massaal Merels uitgezet ?

Recentere voorbeelden zijn o.m. de komst van de Turkse tortel in de jaren vijftig (deze eeuw) vanover de Balkan (voorheen totaal ontbrekend: het gaat hier om een nieuwe soort), de noordwest-gerichte gestage opmars van de Zwarte specht (vóór enkele decennia zeer zeldzaam in onze Kempen, elders in Vlaanderen ontbrekend - thans zeer gewoon in de Kempen en sinds een tiental jaar voor het eerst tot in West-Vlaanderen opgedoken), het Landkaartje (dagvlinder), de Blauwe reiger, de Aalscholver, de Boomklever, ...

Allemaal uitgezet ? Vreemd toch dat deze veronderstelling alleen in het geval van de Vossen opduikt en zo hardnekkig wordt volgehouden.

De verklaring voor elk van deze merkwaardige fenomenen is niet altijd bekend. Veelal gaat het om een toevallig samengaan van verschillende begunstigende factoren, soms om wezenlijke, voor ons niet direct begrijpelijke veranderingen.

3.2. *Mogelijke uitbreidingsoorzaken*

In het geval van de Vos zijn er nochtans enkele factoren te noemen die ongetwijfeld een belangrijke rol hebben gespeeld. De drastische afname van de bestrijding in het kader van de anti-hondsdolheidscampagnes hebben er zo goed als zeker veel mee te maken. Gezien het internationale karakter ervan is dit meteen ook een plausibele verklaring voor de internationaal vastgestelde trend in de vossenpopulatie.

Daar waar een doorgedreven bestrijding (met professionele, full-time vergassers en met een premiestelsel ter aanmoediging voor jagers en jachtwachters) er nergens in slaagde de hondsdolheid te voorkomen of te bestrijden, resulteerde zij uiteraard terplaatse wel in een onderdrukking van de dichtheid van de Vos. Zoals typisch voor diersoorten met een hoge voortplantingscapaciteit leidt zoiets in een versnelde turn-over en afname van de gemiddelde leeftijd in de populatie. Op het moment dat de externe druk dan wegvalt, krijgt men als het ware een 'explosie'. Omdat terplaatse alle beschikbare ruimte snel opnieuw wordt ingenomen, is geleidelijke uitdeining een volgende fase.

Een dergelijk gebeuren kan bovendien een 'trendbreuk' tot gevolg hebben, waarbij als het ware een nieuwe populatiedynamische toestand ontstaat.

De vergassing van vosseholen in België is gestaakt in 1982. In 1984 haalt een in Brakel (Vlaamse Ardennen, Oost-Vl.) doodgeschoten Vos de voorpagina van de krant Het Volk. In 1988 is een analoog bericht over een Vos uit Heikruis (Pajottenland, Vlaams Brabant) te vinden. Het zijn, het dient benadrukt, slechts enkele van de vele individuele gevallen, die elkaar regelmatig opvolgen. Enkele jaren later is het hek helemaal van de dam, en gaat het bijzonder snel. In 1991 wordt de eerste Vos aan de kust opgemerkt. Elders neemt de dichtheid toe. De Vossen hebben gans Vlaanderen opnieuw veroverd.

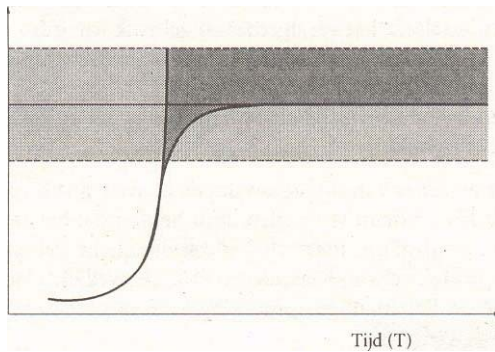
Dit globale verloop, met aanvankelijk een druppelsgewijze doorsijpeling van enkele individuele dieren en de spoedig daarop aansluitende 'explosie' van de aantallen, kan geen betere illustratie geven van de klassieke populatiegroeicurve (S-curve - zie figuur).

Heel typisch daarbij is dat in deze doorsijpelingsfase (vermoedelijk over een periode van ongeveer een vijftal jaar) de Vossen zo goed als overal onopgemerkt zijn gebleven, hoewel ze reeds zeer zeker verspreid aanwezig waren. Voor Reeën wordt een dichtheid van vier dieren per honderd hectare dekking als drempel genoemd waaronder er schijnbaar géén reewild meer zou voorkomen. Voor de zo 'sluwe' Vossen geldt iets analoog, maar in nog extremere mate. Zeker in streken waar men de Vos als het ware 'niet meer kende', zoals in West-Vlaanderen, bleven de voorposten gedurende meerdere jaren voor velen klaarblijkelijk totaal onopgemerkt.

Bij dit gebeuren hebben diverse factoren ongetwijfeld mee in de kaart van de Vos gespeeld. Zo kon hij halfweg de jaren tachtig enkele seizoenen genieten van een totale schoontijd in Oost- en West-Vlaanderen (waarbij eveneens bestrijding was verboden).

Populatiedensiteit (D)

Verloop van de populatiedensiteit in functie van de tijd. Het onderste vlakke gedeelte van de curve toont het moeizame op gang komen van de populatiegroei, bij een zeer gering aantal individuen. Het steile middenstuk geeft de exponentiële fase in de groei, doordat steeds meer jongen van vorige generaties mede voor nieuwe generaties zorgen. Het bovenste vlakke gedeelte geeft de toestand na populatiestabilisering, waarbij de populatiegroei is gestopt, en de dichtheid rond een vaste waarde (e) schommelt (binnen de ruimte E). Het gearceerde gedeelte is de 'milieuweerstand', verantwoordelijk voor de afbuiging van de exponentiële groei en uiteindelijk voor de ligging van de evenwichtsdichtheid.

Uit een aantal (grotere) natuurgebieden, waaronder natuurreservaten en openbare domeinen, werd de jacht volledig gebannen. Het werden steunpunten, volgens een onregelmatig patroon verdeeld. Vandaar ook dat de herkolonisering van de Vos wat met horten en stoten verloopt, en niet het beeld geeft van een stelselmatig, gestaag en voorspelbaar dichtvloeien. De veralgemeende mascultuur, resulterend in een uitermate ideaal dispersiemedium, vergemakkelijkt een en ander. Vossen weten zich veilig, zelfs in de grootste 'open' landbouwgebieden. Neem daarbij de spreekwoordelijke sluwheid, d.i. de bijzonder grote aanpassingscapaciteit van de Vos, en de spontane, natuurlijke herovering van Vlaanderen door de Vos wordt een logisch gebeuren.

3.3. **Besluit en enkele aandachtspunten**

De stelling inzake spontane, natuurlijke herovering blijft, strikt beschouwd, natuurlijk ook 'slechts' een theorie. Echt bewezen is deze gang van zaken niet. Ook de evolutietheorie van Darwin is, tot op heden, nooit echt bewezen. Een veelheid aan puzzelstukjes, die alle merkwaardig goed in elkaar passen, maken de keus voor rationeel denkenden echter niet moeilijk.

Binnen dit hoofdstukje past het nog enkele punten kort aan te halen:

- Dat het daadwerkelijk om een her-overing gaat, is zeker: ook vroeger leefden uiteraard over gans Vlaanderen Vossen.

Door een verbeterde vervolging is men er in de voorbije eeuwen in geslaagd de soort op meerdere plaatsen gewoon totaal uit te roeien (o.m. in Oost- en West-Vlaanderen, waar de terreinsituatie zich daar ook gemakkelijker toe leende). Premiestelsels, het veralgemeend gebruik van gifstoffen, klemmen en stroppen, en een zeer groot aantal jachtwachters, dag en nacht actief, liggen daarvan aan de basis.

Niet de hedendaagse aanwezigheid van de Vos is onnatuurlijk, wel zijn jarenlange afwezigheid !

- Telkens weer wordt er van uitgegaan dat de aanwezigheid van Vossen in hoge mate verklaard dient te worden door het feit dat het een cultuurvolger is, die allerhande afval eet. Plaatselijk speelt dit allicht wel eens mee, maar voor het overgrote deel van Vlaanderen gaat het wellicht slechts om een marginale factor. Een analoge opmerking geldt nog sterker ten aanzien van klein-vee als voedselbron.

Hierop wordt verder nog teruggekomen.

4. Populatiestabilisering

De vrij snelle 'explosie' van de vossenpopulatie, zeker daar waar de soort nieuw is, roept bij velen automatisch het beeld op van een 'plaag'. Men vreest blijkbaar dat aan de aantalstoename geen einde komt, en er binnenkort meer Vossen dan bv. huiskatten en honden samen rondlopen.

4.1. *Klassieke populatiedynamiek*

Zo'n vrees kan alleen voortspruiten uit een gebrek aan inzicht in de reeds hoger genoemde klassieke populatiegroeicurve. Inderdaad gaat na de exponentiële ('explosieve') fase de groeicurve afbuigen (= afname van de groeisnelheid), waarbij uiteindelijk de groei stopt. De biotoopcapaciteit wordt bereikt, de betrokken soort heeft haar evenwichtsdichtheid bereikt. Deze afbuiging en populatiestabilisering treedt op onder directe invloed van ruimte- en voedselaanbod. Territorialiteit en sociale organisatie binnen de populatie resulteren in een min of meer gelijkmatige spreiding van de individuen of groepen over de beschikbare ruimte en habitats. De dichtheid die daarbij optreedt blijft, in ongestoorde situaties, over de jaren heen dan ook min of meer gelijk.

Zo wordt een vosseterritorium doorgaans bezet door een dominante rekel (mannetjesvos) en één of enkele moervossen. In de regel brengt slechts één van deze wijfjesdieren jongen groot. Sterft een territoriumhoudende rekel, dan wordt zijn plaats snel door een andere ingenomen. Behalve gevestigde territoriumhouders zijn er immers ook steeds een aantal niet-gevestigde dieren in een gebied aanwezig. Verdwijnt een dominante moervos, dan zal een wijfjesvos van lagere rang in haar plaats tot voortplanting komen.

4.2. Kadering van enkele (mogelijke) vaststellingen

Binnen dit algemene beeld zijn er diverse deelaspecten nader te beschouwen.

Zo is het regelmatig circulerend cijfermateriaal inzake aantallen geschoten Vossen vanuit een populatiedynamische invalshoek bijlange niet zo sensationeel als op het eerste gezicht wel kan lijken en gesuggereerd wordt.

In jonge populaties worden nu eenmaal veel jongen geboren en is de overleving in het nest- en subadulte stadium groot. Bij populaties die zich snel uitbreiden kan het daarbij gebeuren dat gedurende een zekere periode de biotoopcapaciteit hier en daar overschreden worden. Dergelijke fasen zijn echter zeer tijdelijk en de situatie normaliseert binnen de kortste keren spontaan. Tenminste, dat is het verloop in ongestoorde populaties. Wanneer er echter voortdurend een verhoogde kunstmatige sterfte wordt bewerkstelligd (o.m. door afschot), dan wordt deze fase gerokken door telkens opnieuw situaties met grote worpen en grote overleving van de jongen uit te lokken.

Het zou dan ook bv. uiteraard fundamenteel fout zijn de afschotgegevens, afkomstig van eenzelfde plaats maar over verschillende jaren, bij elkaar te gaan optellen ter illustratie van de dichtheid van de Vos in dat bepaald gebied. De suggestiviteit van het zomaar onder elkaar presenteren van afschotcijfers kan bij een bepaald publiek snel tot verkeerde indrukken leiden. Vooreerst hebben de gedode dieren er immers nooit alle tegelijkertijd gezeten. De dood van een voorgaande generatie is gewoon een noodzakelijke voorwaarde om de komst van de volgende mogelijk te maken. De grootte van die volgende generatie is bovendien gerelateerd aan de grootte van het voorgaande afschot.

Vaak ook wordt speciaal melding gemaakt van extra-grote worpen of aantallen embryo's. Dergelijke drachten tonen inderdaad dat Vossen een potentieel hoge voortplantingscapaciteit hebben. Wat men daaruit moet afleiden is niet dat er het daaropvolgende jaar hoedanook zoveel Vossen méér in dat territorium zouden leven. De overleving en uiteindelijke vestiging van jonge dieren op een bepaalde plaats hangt in bijzonder hoge mate af van de reeds aanwezige dieren. Was de draagkracht aan Vossen daar reeds bereikt, dan zal de (voorjaars)dichtheid daar niet meer veranderen. Mogelijk zouden embryo's geresorbeerd worden nog vóór de geboorte, of zou de sterfte onder de nieuw-geboren dieren groot zijn (met reeds scherpe concurrentie en sterfte in het neststadium), of zouden de subadulte dieren hetzelfde jaar nog moeten uitwijken (met opnieuw grotere sterfte-risico's).

4.3. Gevolgen

Het mag duidelijk zijn dat de vossenpopulatie, na de fase van exponentiële groei, spoedig tot stabilisering komt of reeds gekomen is. Dergelijke stabilisering is eigen aan soorten waarvoor voedselbeschikbaarheid en territorialiteit regulerend werken. Er werd ook genoteerd dat een tijdelijke overschrijding van de draagkracht van het biotoop in nieuwe gebieden niet onmogelijk is. Het was daarbij echter zeer aannemelijk dat de in principe spoedig te verwachten normalisering precies door fanatieke bestrijding nodeloos wordt vooruit geschoven.

Of met de dichtheden waarop de stabilisering plaatsvindt te leven valt of waarom eventueel niet, komt in het volgende hoofdstukje aan bod.

Een besluit uit dit verhaal kan verder zijn dat Vossen zich als een 'dankbare' wildsoort aandienen: men kan geregeld een deel van de populatie 'oogsten' zonder dat de stand er veel onder te lijden heeft. Het gaat daarbij dan om het jagen op de Vos als doel op zichzelf: een Vos op het tableau is mooi meegenomen, of, in een wat extremere jachtvisie: Vossen zijn ten zeerste gegeerd als voorwerp van de jacht (cf. de Engelse fox-hunting).

5. Populatie-dichtheid

Meermaals (zie o.m. KSHCB, 1995) worden verschillende stellingen geopperd die zouden moeten aantonen dat of stabilisering uitblijft, of dat de vossendichtheid in elk geval onnatuurlijk hoog wordt. In beide gevallen zou de losgeslagen populatie allerlei onheil veroorzaken. Behalve de door bejaging zelf veroorzaakte verlenging van de exponentiële groeifase (cf. hoger) zijn er nog verschillende andere aspecten die een nadere beschouwing vragen.

5.1. *Gebrek aan natuurlijke vijanden ?*

Een eerste stelling is dat de Vos geen natuurlijke vijanden meer heeft in onze streken, en daardoor ook aan 'natuurlijke controle' ontsnapt.

Laat vooreerst opgemerkt worden dat de bedoelde 'toppredatoren' (als Wolf, Beer, Lynx, arend of Oehoe) reeds sinds veel langer uit onze streken zijn verdwenen dan de periode waarin de vossenstand is beginnen toenemen.

Laat verder duidelijk gezegd zijn dat het effect van predatie, in onze ecosystemen met gematigd klimaat, op een soort onderhevig aan meerdere dichtheidsafhankelijke regulatiemechanismen (cf. sociale organisatie, voedselaanbod) zo goed als volledig beperkt blijft tot een verschuiving van sterfte-oorzaken bij de prooi. Inderdaad wordt in onze ecosystemen (in tegenstelling tot arctische en subarctische gebieden) de voorjaarsstand van een dergelijke soort normaliter niet beïnvloed door predatie. Geen van de bedoelde 'toppredatoren' is gespecialiseerd op Vossen als prooi. Zo een arend al eens een Vos slaat, of een Beer een vossenest vernietigt, dan zullen dergelijke incidentele sterftes in de vossenpopulatie zonder merkbaar gevolg blijven: er zullen gewoon enkele (jonge) Vossen minder van honger verkommeren of moeten uitwijken.

Wel is het zo dat in aanwezigheid van Wolven de vossendichtheid afneemt, en dit wegens een soort 'vermijdingsgedrag' en voedselconcurrentie (dit laatste speelt ook ten aanzien van de andere 'toppredatoren'). Te bedenken dus voor de jager dat het voorkomen van Wolven weliswaar minder Vossen (als concurrenten voor de jacht) bewerkstelligt, maar er wel een concurrent van formaat voor in de plaats dient genomen te worden ! Het is dan ook ten zeerste de vraag, of er in aanwezigheid van de genoemde 'toppredatoren' veel verschil zou te noteren vallen wat de najaarsstand van prooipopulaties (o.m. jachtwild) betreft. Er zijn dan immers méér gegadigden voor het 'oogstbaar overschot'.

5.2. De hondsdolheid als populatie-regulerende factor ?

Met veel suggestiviteit wordt er herhaaldelijk op gewezen dat de vossenstand kunstmatig is gezien de immunisering van de Vossen tegen rabies. Titels als 'zelfregulatie vanuit de helikopter ??' (Wentein, 1994) moeten dit extra in de verf zetten.

Het zou toch mogen duidelijk zijn, dat een zeer dodelijke én besmettelijke ziekte zoals rabies voor Vossen, geen populatieregulator kan zijn. Het woeden van zo'n ziekte, met epizootisch ('epidemisch') karakter, is gewoon te beschouwen als een tijdelijke 'rampfactor' voor een populatie. Het is in wezen perfect vergelijkbaar met het effect van bv. een extreem droogtejaar, met nefaste gevolgen voor herbivoren. Het is een uitzonderingssituatie, en kan en mag daarom niet gaan dienen om 'normale' populatiestands te gaan aan refereren.

Inderdaad heeft de hondsdolheid haar intrede in de Europese vossenpopulatie 'pas' een goede halve eeuw geleden gedaan, en in België sinds een dertigtal jaar. Door wat werd de vossenpopulatie daarvoor dan gereguleerd ? Als mens zijn we al te vlug geneigd de duur van één of hooguit enkele mensengeneraties als referentieperiode te gaan hanteren.

Overigens valt te noteren dat het een typische gang van zaken is dat een ziekte, de ene al vroeger dan de andere, van een epidemische vorm uiteindelijk naar een 'endemische' vorm overgaat. De ziekteverwekker wordt bv. wat minder agressief, of er ontstaat een zekere natuurlijke immunisatiegraad in de getroffen populatie, waardoor de ziekte stilaan min of meer opgenomen wordt in het geheel van elkaar compenserende sterfte-oorzaken. Zoiets hebben we heel typisch meegemaakt met de myxomatosis bij het Wild konijn, en vermoedelijk min of meer ook met het hazensyndroom (EBHS).

In de beginperiode van de orale immunisering van de Vossen was de hondsdolheid in België al min of meer tot een endemische vorm overgegaan: de sterfte door de ziekte leidde al niet meer tot de spectaculaire populatie-instortingen van voorheen, de stand werd er, grosso modo, nog maar weinig door beïnvloed. Merk dus op dat in beide situaties (epidemische en endemische) geen sprake kan zijn van een doorslaggevende factor inzake 'regulatie'. Regulatie is per definitie de vastlegging van de dichtheid op een min of meer constante waarde, en dit door een samenspel van dichtheidsafhankelijke factoren.

(Daarmee wordt geenszins beweerd dat de natuurlijke ziekte-ontwikkeling interventie door de mens overbodig zou maken: ook in endemische vorm betekent hondsdolheid een potentieel gevaar voor mensen en blijft het een economische schadepost)

Als er, na afloop van de eerste epizootische fasen, al van een invloed van hondsdolheid op de dichtheid van Vossen sprake was, dan vond dit wellicht onrechtstreeks plaats, en wel via de grootscheepse verdelgingsacties in het kader van de bestrijding van de ziekte.

5.3. De dichtheid van Vossen gestuurd door afval en pluimvee ?

Vossen zijn cultuurvolgers; dat betwijfelt niemand. De invulling van dit begrip is wat anders. Dieren die zich bijzonder in hun schik voelen in het man-made landschap zijn altijd als cultuurvolger te bestempelen. Zo ook bv. de Hazen en Patrijzen, gezien beide zeker geen bosdieren zijn en de oervegetatie in onze streken nagenoeg overal bos is geweest. Hazen en Patrijzen profiteren dus ook van zogenaamde onnatuurlijke voedselbronnen en terreinsituaties. In het geval van de Vos zou dit echter buiten proportie zijn en ontoelaatbare vormen aannemen. Het eten van afval en pluimvee zou daarin een sleutelrol spelen.

Vossen zijn inderdaad voedselopportunisten. Zij eten wat zij aantreffen. Of daar overal zoveel afval bij is als zo gemakkelijk wordt aangenomen, valt echter te betwijfelen. Plaatselijk, zoals bv. in suburbane gebieden of in de onmiddellijke nabijheid van stortterreinen, zal dit wel een rol spelen. Voor het overgrote deel van Vlaanderen zijn daarvoor echter geen aanwijzingen. Wordt deze voedselbron op het platteland dan vervangen door pluimvee ? Het moge duidelijk zijn dat de stand van een roofdier bepaald wordt door het voedselaanbod over het jaar heen. Als kippen en ander kleinvee daar een zo belangrijke rol zouden in spelen, zou er in geen enkele straat een nacht mogen voorbijgaan zonder dat er een huisdier sneuvelt. In weerwil van de met veel media-aandacht gepaard gaande schadegevallen (waarbij overigens het nodige voorbehoud dient gemaakt te worden inzake mogelijke verwarring met schade door honden), blijven dit op ruime schaal beschouwd incidentele gevallen. Een vossenpopulatie kan daardoor niet gedragen worden.

Vossen hebben een uitgesproken veelzijdig menu. Niemand beweert dat zij alléén maar muizen of regenwormen zouden eten. Beide soortengroepen, samen met Wilde konijnen, vormen er echter ook in Vlaanderen naar alle waarschijnlijkheid een omvangrijk aandeel in. Niemand onkent dat Vossen ook pluimvee, Hazen, Fazanten en Patrijzen eten. Alleen: men mag zich ook niet blindstaren op wat men bij of in (!) vosseburchten als prooiresten aantreft. Vooreerst is het bekend dat Vossen selectief de grotere prooien naar hun jongen in de burcht brengen (energetisch voordeel). Daarbij is het normaal dat alleen maar van de grotere en 'spectaculairdere' prooien restanten te vinden zijn, en dat de aantallen ervan bovendien accumuleren over langere periodes. Regenwormen worden nauwelijks of niet naar de burcht gedragen, en laten zeker geen opvallende prooiresten na. Ook bij maag-darmonderzoek aan Vossen, of ontleding van keutels, ontsnappen regenwormen vaak aan de aandacht. Slechts bij microscopisch onderzoek zijn de resten ervan op te sporen. Niet onbelangrijk daarbij is het feit dat vertering ook na de dood nog in zekere mate passief voortgaat onder invloed van de dan reeds aanwezige verteringssappen. Onderzoek naar maag-darminhoud zou daarom eigenlijk best onmiddellijk na de dood van het dier moeten kunnen gebeuren.

Illustratief in dat verband is de getuigenis, als onverdachte bron, van een Franse jachtwachter (D. Lucas in 'Nos Chasses', 1995). Genoemd persoon is één van de 'cow-boys du renard' die toelating hebben 's nachts vanuit auto's en met behulp van sterke schijnwerpers Vossen te schieten in het kader van anti-hondsdolheidsmaatregelen. Zij schieten tot 400-500 Vossen per jaar, met recordnachten van 20 en meer. Jachtwachter Lucas getuigt: "Par curiosité, nous vidons sur place l'estomac: l'aliment qu'on y trouve en plus forte proportion est ... le ver de terre".

Uiteraard is de voedselsamenstelling van Vossen verschillend van streek tot streek. Zo leven in zure zandbodems nauwelijks of geen regenwormen. In frisse leembodems (Oost- en West-Vlaanderen) is hun biomassa (versgewicht) evenwel van een verbazingwekkende grootte-orde: gemakkelijk drie- vierhonderd kilogram per hectare, tot zelfs zes- zevenhonderd kilogram op de beste plaatsen ! Daarbij dient genoteerd dat de belangrijkste ecologische groep onder de verschillende wormsoorten, 's nachts op het aardoppervlak voedsel zoekt. Zij hoeven dus helemaal niet uitgegraven te worden, maar zijn integendeel een grijpklare prooi voor nachtelijke predatoren. Ook Dassen en uilen weten deze naar waarde te schatten.

Met enige zin voor karikaturalisatie zou men dan ook kunnen stellen dat, in streken met veel malse graslanden op leembodems, al gauw een paar honderd kilogram zeer voedzaam en energierijk 'vlees' per hectare zomaar voor het rapen ligt ! Het karikaturale ligt natuurlijk in het feit dat deze wormen er uiteraard nooit alle tegelijkertijd bovengronds aanwezig zijn, en dat het buitmaken van de benodigde hoeveelheid tijdsintensief is (cf. kleine, verspreid aanwezige hapjes). Men moet dus ook niet in paniek slaan, en vrezen dat de Vossen ons straks gaan onder de voet lopen. Wat niet wegneemt dat het hier zeer zeker een duidelijk onderschatte voedselbron betreft.

Ter overweging nog enkele bedenkingen:

- Als Vossen al in zo'n belangrijke mate van afval zouden leven, hoe wordt dan de typische piek in schadegevallen bij pluimvee verklaard bij vriesweer ? Vorst maakt afval niet onbereikbaar, maar maakt wel dat muizen en regenwormen ondergronds blijven !

- Dat Vossen al eens tot in (grotere) tuinen komen (KSHCB, 1995), kan inderdaad te maken hebben met het feit dat daar op de komposthoop wat eetbaars te vinden is, of er een restant van kattevoer voorhanden is. Minstens even plausibel is het feit dat precies in tuinen zo goed als steeds kortgeschoren grasmatten aanwezig zijn. Hoe korter het gras, hoe groter de vindbaarheid van regenwormen.

Overigens moeten uit het 'tam worden' van zo'n tuinvos geen sensationele conclusies getrokken worden. Het is genoegzaam bekend dat daar waar Vossen zich niet opgejaagd weten, maar integendeel vriendelijk bejegend worden (en lekkere hapjes worden toegestopt), ze inderdaad al eens hun schuwheid voor de mens verliezen. Zoiets wordt zelfs in dunbevolkte en uitgestrekte natuurgebieden waargenomen.

Het zal echter wel duidelijk zijn dat dieren met een dergelijk ongewoon gedrag geen lang leven beschoren zal zijn.

Mochten dergelijk 'tamme' Vossen het probleem uitmaken (of hét bewijs zijn dat ze werden uitgezet), dan is alle heisa ongetwijfeld totaal overbodig: binnen de kortste keren zouden ze alle zijn gelijkwideerd. Blijkbaar lukt dit echter niet zo best.

6. Noodzakelijkheid van vossenbeperking ?

Een veelheid aan argumenten wordt telkens weer samengebracht om te overtuigen dat Vossen zonodig fel bejaagd en bestreden dienen te worden. Enkele daarvan zijn hierboven reeds weerlegd, of althans als sterk te nuanceren bevonden: de Vossen worden niet massaal uitgezet, het ontbreken van 'toppredatoren' heeft nauwelijks of geen consequenties, de afname van de hondsdolheidssterfte dient niet kunstmatig te worden gecompenseerd, afval en pluimvee als voedselbron spelen slechts een bijkomstige rol. Andere aspecten komen hierna aan bod.

6.1. Het volksgezondheidsbelang

De hondsdolheid raakt nog maar goed en wel teruggedrongen of er wordt een nieuwe kwaal in de actualiteit gebracht: besmetting met de Kleine vosselintworm *Echinococcus multilocularis*. Het belang van de volksgezondheid wordt van jagerszijde sterk uitgespeeld om de bestrijding van Vossen te legitimeren.

Het is nuttig ook hier een aantal feiten op een rijtje te plaatsen.

6.1.1. Hondsdolheid

Als er één zaak te leren valt uit de ganse hondsdolheidsgeschiedenis, dan is het wel dat een zelfs geforceerde bejaging en bestrijding van Vossen niet helpt. Precies daarom gaat alle aandacht sinds meerdere jaren naar de methode waar daadwerkelijk heil van te verwachten valt: de orale immunisering.

Over de assisterende rol die de bejaging van Vossen in dat verband zou kunnen spelen, zijn de meningen niet altijd onverdeeld. In elk geval mag er als vaststaand van worden uitgegaan dat bejaging en zelfs intense bestrijding als maatregel op zich zinloos is. Gezien Vlaanderen hoegenaamd niet tot de 'behandelde regio' behoort, is rabies als argument om Vossen te bejagen hier dan ook totaal irrelevant.

Overigens dient het welslagen van de immuniseringsmethode niet in vraag gesteld te worden wegens een tijdelijke en lokale heropflakking. Deze noopt weliswaar tot een zekere bijsturing van de techniek en uitbreiding van de behandelde regio, maar mag absoluut geen aanleiding zijn voor al te voortvarende en sensationele berichtgeving. In weerwil van sommige recente persberichten (zie o.m. Anon., 1996) lijkt de situatie ook voor de betrokken dienst van het Ministerie van Landbouw onder controle, en wordt zij hoegenaamd niet als verontrustend laat staan alarmerend beoordeeld (Hallet, 1995 in litt.).

In dit verband is het niet onbelangrijk erop te wijzen dat voor de oorzaak van het wat verminderde succes naar Frankrijk (grensstreek) gekeken wordt. De vaccinatie wordt er niet in alle besmette regio's zo rigoureuus uitgevoerd, terwijl ook (zelfs !) de 'cow-boys du renard' klaarblijkelijk niet in hun doel slagen.

Laat tenslotte, voor alle duidelijkheid, toch nog maar eens benadrukt worden dat in België nog niemand is gestorven ten gevolge van een besmetting met het hondsdolheidsvirus dat sinds de jaren zestig zijn intrede heeft gedaan.

6.1.2. Kleine vosselintworm

Ook bij de paniekzaaiende berichtgeving over de Kleine vosselintworm kunnen wel wat vraagtekens geplaatst worden. Het weze gezegd en herhaald, dat het hier hoegenaamd niet over een nieuwe ziekte gaat. Ziektebeelden, reeds meer dan honderd jaar geleden beschreven, konden recent verklaard worden op basis van wat inmiddels is bekend geraakt uit onderzoek. Het zou dus verkeerd zijn te denken dat deze parasiet pas recent ergens in Europa is opgedoken, en sindsdien onvermijdelijk in sneltreinvaart op onze Vossen afkomt. Diersoorten, ook lintwormen, kunnen areaalsgrenzen hebben die niet toevallig zijn en dan ook niet snel veranderen.

Het kan, het mag benadrukt worden, inderdaad ook anders. Met de toegenomen vossendichtheid valt hiermee dus rekening te houden.

Toch enkele punten daarbij aanstippen. De tussengastheer voor de lintworm is een (woel)muis. Aan de universiteit van Antwerpen loopt reeds vijftien jaar onderzoek naar het voorkomen van allerlei virussen en parasieten bij inheemse muizen, a rato van ca. 1000 muizen per jaar. Van de vosselintworm zijn nooit larvale stadia gevonden (med. Verhagen).

Bovendien heeft de Vlaamse overheid naar de toekomst toe in dat verband haar verantwoordelijkheid reeds opgenomen, en een specifieke onderzoeksopdracht uitgeschreven (zie ook verder).

De paniekzaaiende berichtgeving is, voor Vlaanderen althans, dan ook op zijn minst voorbarig te noemen.

Overigens staat het hoegenaamd niet vast dat, in het geval de parasiet ook in Vlaanderen zou worden aangetroffen, afschot en bestrijding van Vossen hoedanook dé aan te bevelen maatregel zou zijn. Er is een gamma aan alternatieve en preventieve maatregelen die zeker overwogen zullen moeten worden. Misschien is het contact dat tussen mens en Vos optreedt via bejaging (o.m. via de jachthond en de vossekadavers) precies één van de meest risicodragende handelingen.

Ter overweging nog de volgende bedenkingen. Uiteraard verdient het volksgezondheidsbelang alle mogelijke aandacht - dit laat geen enkele twijfel. Toch valt niet te ontkennen dat bepaalde risico's disproportioneel veel in de actualiteit gebracht worden. Zonder enige afbreuk te willen doen aan de noodzaak om de risico's inzake lintwormbesmetting (en hondsdolheid) goed in te schatten en desgevallend te beperken, kunnen daarnaast zonder moeite tal van andere risico's van vergelijkbare aard geplaatst worden die weinig of geen aandacht krijgen.

Teken (ectoparasitaire spinachtigen) bv. kunnen bij de mens ernstige ziekten overbrengen, die soms tot de dood leiden (hersenvliesontsteking, hartritme-stoornissen,...). Er bestaan aanwijzingen dat grotere zoogdieren (zoals Reeën) een niet-onbelangrijke plaats innemen in de ontwikkeling van de besmette teken. Ook de reestand neemt in Vlaanderen de laatste jaren duidelijk toe. Het zou echter toch niet ernstig zijn daarom meteen op te roepen tot massale verdelging van Reeën.

Een ander voorbeeld betreft honden. Honden zijn niet alleen zelf ook een bron van mogelijke parasitaire besmettingen naar de mens toe (o.m. met de Hondelintworm *Echinococcus granulosus*), met soms ernstige gevolgen. Uit een recent onderzoek van een Belgische verzekeringsmaatschappij (Anon., 1995) blijkt bovendien dat jaarlijks in België alleen minstens 9000 ongevallen met honden via de gezinspolis worden aangegeven. In ruwweg één derde daarvan gaat het om hondebeten. Daarbij wordt geschat dat het aantal aangegeven beten slechts ongeveer een tiende van het werkelijke aantal bedraagt (beten aan de baas van de hond of aan diens gezinsleden zijn immers niet in de cijfers terug te vinden). Dit betekent nagenoeg 30 000 beten per jaar. De meeste van deze gevallen zijn weliswaar niet zo ernstig, hoewel ook zeer zware verwondingen en zelfs dodelijke beten in de cijfers vervat zijn. Men kan de vraag stellen waarom de relatie mens-dier en de eraan verbonden risico's bij de hond zo totaal anders benaderd en bejegend worden dan in het geval van de Vos.

6.1.3. De 'WHO-norm'

Tot slot van dit hoofdstukje nog enkele woorden over de zo vaak - verkeerd - aangehaalde 'norm inzake vossendichtheid' vanwege de Wereld Gezondheids Organisatie (WHO). Het past hier Nederlands vossenspecialist Mulder (1992) te citeren, die over ditzelfde aspect een nota richtte aan de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV):

"In discussies over de noodzaak van jacht op Vossen duikt voortdurend de zogenaamde WHO-norm op. Aan de 'norm' wordt daarbij dan de uitleg gegeven, dat de vossenstand overal zodanig bejaagd moet worden, dat niet méér dan één Vos per 500 ha overblijft. Als we echter nagaan wat de herkomst en bedoeling van deze norm is, blijkt dat die sterk verschilt van bovenstaande uitleg. In rapporten van de Wereld Gezondheids Organisatie uit de jaren zeventig wordt geconstateerd dat in gebieden waar jaarlijks twee vossen of minder per 1000 ha geschoten werden, de hondsdolheid verdween; in latere rapporten werd dit cijfer overigens gecorrigeerd tot drie Vossen per 1000 ha. Wat de populatiedichtheid was in die gebieden, is niet na te gaan, maar het ging steeds om grootschalige landbouwstreken met lage dichtheden aan Vossen. Uit overwegingen van volksgezondheid zou men overal naar zo'n lage vossenstand kunnen streven. Directeur Schneider van het WHO-centrum voor hondsdolheid heeft echter, desgevraagd, verklaard dat de WHO het bovengenoemde afschotcijfer nooit heeft bedoeld als advies of als norm voor de vossenstand in een gebied. Wel is het zo dat het afschotcijfer, mits over vele jaren op betrouwbare wijze geregistreerd, behulpzaam kan zijn bij het bepalen van de gebieden waar verbreiding van hondsdolheid zal plaatsvinden en waar niet, mocht het arriveren.

Nu de methode om hondsdelheid te bestrijden drastisch is veranderd, van bejaging tot orale immunisatie, speelt de 'WHO-norm' (die dus nooit een norm of advies was) geen enkele rol meer voor de volksgezondheid, laat staan voor het natuurbeheer, waarop de norm ook wel eens van toepassing wordt verklaard."

6.2. Het natuurbehoudsbelang

Vossen zouden een regelrechte bedreiging vormen voor tal van zeldzame soorten. Dit zou zijn voornaamste basis vinden in het feit dat zij in onnatuurlijk hoge dichtheden voorkomen. Het weze evenwel herhaald: er zijn voor het overgrote deel van Vlaanderen geen aanwijzingen dat de vossenstand bij spontane stabilisering onnatuurlijk hoog zou zijn (uitzondering inderdaad gemaakt voor enkele suburbane gebieden e.d. - waar het aantal min of meer verwilderde honden en katten zonder twijfel echter een veelvoud bedraagt van het aantal Vossen).

6.2.1 Zin en haalbaarheid van effectieve predatorenreductie

Als er al problemen met de overleving van prooi-soorten zijn, heeft dit echter alles te maken met het feit dat deze prooi-soorten in ongunstige omstandigheden leven, en dit door verschillende oorzaken. Vooral biotoopveranderingen spelen daarbij een sleutelrol. Inderdaad kan de ongelukkige combinatie van een normale vossenstand (gebaseerd op het klassieke vossemenu) met een uitgedunde populatie van een bepaalde prooi-soort, ertoe leiden dat de populatie van deze zeldzame prooi-soort als het ware de genadeslag krijgt.

Of in dergelijke gevallen predatorenreductie aanbevelenswaardig is, valt nog sterk te bezien. Het is duidelijk dat de beste, 'structurele' oplossing er in zou bestaan de leefomstandigheden voor de bedreigde prooi-soort terug te verbeteren. Predatorenreductie op zich kan alleen maar leiden tot het rekken van een labiele situatie.

Een pertinente vraag daarbij is of wij het ons kunnen veroorloven dat, in afwachting dat de biotoopverbetering gestalte krijgt, inmiddels misschien de laatste exemplaren van de bedreigde soort worden gedood.

Wanneer jacht op zich geen doel is, maar alleen natuurbehoudsmotieven spelen (soortbehoud), dienen voor het beantwoorden van een dergelijke vraag vele aspecten bekeken te worden. Op welke schaal speelt dit eventuele uitsterven zich af - op het niveau van een bepaald jachtrevier, of op landelijk of zelfs internationaal niveau? Zijn er voldoende garanties dat de beoogde predatorenreductie ook effectief zal lukken, en zij bv. niet het omgekeerde resultaat oplevert (zoals in sommige gevallen daadwerkelijk reeds is vastgesteld!). Is een wezenlijke predatorenreductie mogelijk zonder ongewenste of onaanvaardbare neveneffecten (verstoring andere, zeldzame soorten) en het gebruik van maatschappelijk onaanvaardbare middelen (wildklem, vergiftigd aas)?

Het is toch hoogst opmerkelijk dat een natuurbehoudsmotief tot predatorenreductie uiterst zelden of nooit wordt ingeroepen vanuit de natuurbehoudssector zelf. Men kan toch bezwaarlijk van uitgaan dat de daarin betrokken onderzoekers allemàal 'oogkleppen ophebben'.

Het weze daarbij benadrukt, dat het telkens opnieuw aangehaalde geval van de - 'negatieve' - predatie-involed van Vossen op de Lepelaars in Nederland een ecologische kritiek niet kan doorstaan. De broedende Lepelaars hebben zich, zoals het hen ook past, in bomen of op eilanden teruggetrokken, en hebben geen last meer van de Vossen. Wie echter overal Lepelaars wil hebben, zal natuurlijk ook Vossen willen bestrijden. Wie overal Kieviten wil, zal alle bossen dienen te kappen. Zeer veel hangt dus af van welk referentiebeeld men van 'de natuur' heeft.

6.2.2 Verbod op burchtverstoring

Een ander aspect dat binnen het hoofdstukje rond het natuurbehoudsbelang ressorteert, is het actueel geldende verbod op de bouwjacht. Dit verbod vindt zijn oorsprong in de geregelde cohabitatie van Vos en Das in dezelfde burcht. Vlaanderen is één van de weinige streken waar het met de Das zo slecht gesteld is, dat de soort er ook integraal beschermd is. In buurlanden als Frankrijk of Duitsland hebben Dassen het statuut van gewoon jachtwild, of zelfs van 'schadelijk wild'. Uiteraard dat men daar dus niet moet verwachten dat de burchten zouden beschermd worden. In Nederland, waar Dassen ook beschermd zijn, wordt eveneens geijverd voor totale burchtbescherming. Ook in Wallonië zijn dasseburchten al sinds midden de tachtiger jaren expliciet beschermd. De soort doet het er na het stopzetten van de vergassing stilaan weer beter, zodat de noodzaak tot totale burchtbescherming er minder scherp wordt gesteld. Met alle gevolgen vandie trouwens.

Het grote belang van onverstoorde burchten voor de Das is genoegzaam bekend, alsook de vele voorbeelden waar dasseburchten compleet werden overhoop gehaald (ook in Vlaanderen) om er Vossen uit te halen. Zoals de wetgever al vele jaren verbiedt in kraaie- of eksternesten te schieten met het oog op de bescherming van eventuele broedende roofvogels, zo is thans de burchtbescherming noodzakelijk om Dassen van verstoring te vrijwaren.

Het heeft daarbij geen zin ruimtelijke zones te gaan afbakenen in functie van gekende lokaties van dasseburchten. Het voorhanden zijn van onverstoorde burchten, hoe oud ze ook mogen zijn, is een essentiële factor ten aanzien van succesvolle dispersie en nieuwe vestigingen. Het kan toch niet de bedoeling zijn de Das te gaan 'opsluiten' in het zuiden van Limburg. Bovendien zijn inmiddels uit alle Vlaamse provincies betrouwbare dassemeldingen bekend.

6.3. Het *privaat* belang

Inzake *privaat* belang treden twee groepen nadrukkelijk op de voorgrond: de jagers en de kleinveehouders.

6.3.1 Het jachtbelang

Wie zegt op Vossen te jagen omdat hij dat graag doet en de Vos als een niet te versmaden trofee-soort beschouwt, is eerlijk. Inderdaad kan de vossenstand, zoals hoger reeds aangetoond, zonder veel problemen een jaarlijkse oogst verdragen.

Daarnaast is ook reeds gezegd: Vossen zijn concurrenten voor de jager. Jacht op Vossen komt de jacht op andere wildsoorten ten goede - zoveel is zeker.

Als zodanig zijn dit dan ook valabele argumenten om Vossen te bejagen of te bestrijden.

Daarbij toch nog de volgende kanttekeningen.

- Vossen zijn natuurlijke predatoren en dragen aldus hoedanook in zekere mate steeds bij tot de natuurlijke selectie van hun prooi-soorten. Van de meeste andere predatoren, in het bijzonder van de roofvogels, wordt dit onderhand ook in jagerskringen al in grote lijnen aanvaard. Vanuit een ecologische benadering behoren Vossen en roofvogels evenwel tot eenzelfde categorie. Of is het inderdaad te verwachten dat bij verdere toename van soorten als de Havik ook hier steeds frekwenter stemmen om afschotvergunningen te horen zullen zijn ?

- Vossen zijn, als uitgesproken jagers op muizen en Konijnen, een graag geziene soort in bosbouw-middens. Precies omdat deze prooi-soorten al eens piek-densiteiten kennen, kunnen predatoren als Vossen daar 'nuttig' werk verrichten. Het 'aftoppen' van dergelijke uitzonderlijk hoge dichtheden, ontstaan ten gevolge van bv. bijzonder gunstige weersomstandigheden, is inderdaad een bekend predatoreffect.

Deze tijdelijke piek-dichtheden kunnen bij deze soorten optreden omdat zij zowat balanceren tussen de strategie van 'evenwichtssoorten' (met territorialiteit en voedselaanbod als belangrijkste sturende factoren) en 'plagsoorten' (met dichtheidsonafhankelijk populatieverloop). (Deze aftopping betekent evenwel niet dat de gemiddelde voorjaarsstand van de betrokken soorten wordt verlaagd)

- Wie zegt Vossen te bejagen om in het najaar zelf meer ander wild ('nutswild') te kunnen oogsten, doet een uitspraak die steek houdt. Wie zegt Vossen te bejagen om de stand - de voorjaars- of voortplantingsstand - van een prooi-soort te begunstigen doet een sterk gewaagde uitspraak. Hoger is er reeds op gewezen dat in onze ecosystemen de invloed van een predator in normale situaties niet van dien aard is dat de voorjaarsstand er wezenlijk door beïnvloed wordt. Over deze materie bestaat een bijzonder boeiende, maar vooral ook zeer uitgebreide wetenschappelijke discussie. Deze discussie is nog lang niet af. Recent onderzoek werpt hier en daar een nieuw licht(je) op enkele aspecten van de zaak: misschien wordt in sommige gevallen tóch de voorjaarsstand beïnvloed. De meeste onderzoeken hebben echter vooralsnog te kampen met een onvoldoende lange - en bruikbare - onderzoeksperiode om stevige uitspraken te kunnen op baseren.

Wat er ook van zij, het volgende staat als een paal boven water. Oók in het geval dat een predator als een Vos daadwerkelijk een reële invloed op de voorjaarsstand van sommige van zijn prooi-soorten zou uitoefenen, moet redelijkerwijs worden aangenomen dat de prooi-soort er in normale omstandigheden niet zal door worden uitgeroeid. Immers, beide soorten leven al vele, vele eeuwen mét elkaar.

In dit 'slechtste geval' gaat de Vos dus niet alleen met een deel van de rente lopen (het oogstbaar overschot in het najaar), maar verlaagt hij bovendien het kapitaal (verlaging voorjaarsstand). Dit snijdt dus tweemaal in het vlees van de jacht, maar daarom niet in dat van het natuurbehoud ! Vanuit een natuurbehoudsinvalshoek is men waakzaam ten aanzien van het voortbestaan van soorten, niet ten aanzien van de omvang van de eigen oogst. Er is en blijft dus een wezenlijk verschil bestaan tussen, enerzijds, het waarborgen van een jachtoogst, en, anderzijds, het behouden van een soort voor uitsterven.

6.3.2 Het belang van de kleinveehouders

Waar Vossen leven en mensen kleinvee houden op onvoldoende afgeschermden plaatsen treedt onvermijdelijk af en toe schade op. Ook dit dient tot zijn nuchtere proporties herleid te worden. Daarbij zijn meerdere puntjes aan te stippen.

Vooreerst dient gesteld dat het in hoofdzaak (er zijn ook uitzonderingen) gaat om situaties waarbij vooral de subjectieve belevingswaarde van het verlies, in tegenstelling met de reële economische betekenis, zeer groot is.

Deze subjectieve beleving (o.m. het gevoel onrecht te zijn aangedaan) wordt daarbij sterk gevoed door de alom verspreide - doch onterechte - idee dat de Vossen werden uitgezet, en in abnormaal hoge aantallen voorkomen (men gewaagt steevast van een 'plaa'). Wie deze waanbeelden verlaat, zal al veel vlotter de consequenties van de aanwezigheid van Vossen aanvaarden. Wie in ons klimaat tomaten wenst te kweken, bouwt een goede serre. Zonder serre is de kans reëel dat de tomaten niet rijp geraken, of barsten door de regen. Wie in onze ecosystemen kippen wenst te kweken, bouwt een goed hok of plaatst een gedegen omheining. Zonder hok of omheining is de kans reëel dat Vossen op bezoek komen.

Vossenschade aan pluimvee wordt door velen klaarblijkelijk verbonden aan de overtuiging dat er te veel Vossen zijn. Uit Nederlands onderzoek bleek echter dat er geen verband kon worden aangetoond tussen het aantal Vossen dat in een streek leeft, en de frekwentie of mate van schade. Behalve, inderdaad, het verband: geen Vossen, geen schade. Dit betekent dat in een gebied de vossenstand hoog kan zijn, terwijl de schade gering is, en omgekeerd komt het voor dat bij geringe vossedichtheid toch geregeld schade optreedt. Men heeft dan te doen met een 'specialist'. Een gericht afschot van die ene specialist zal dan veel efficiënter zijn dan verwoede pogingen om een ganse populatie over een groot gebied te reduceren (met het risico bovendien dat die ene specialist ontkomt).

Wil men de Vos dus niet totaal uitroeien - wat toch geen enkele partij die een zekere redelijkheid wil in acht nemen nu nog zal durven te bepleiten - dan zal men de zaak anders moeten oplossen. Een gedegen voorlichting naar de kippenhouders e.d. toe, met correcte achtergrondinformatie, kan ongetwijfeld reeds veel problemen voorkómen. In sommige gevallen is een zekere vergoeding uit het wildschadefonds misschien te overwegen. In elk geval, ook over de Vlaamse context van dit aspect zal binnen afzienbare tijd meer klaarheid komen, gezien het eveneens een onderzoeksobject is in het recent gestarte vossenproject van de overheid.

Tot slot van dit aspect nog enkele woorden over het fenomeen van de zogenaamde 'surplus killing': het doden van zeer veel dieren (kippen,...) zonder dat deze worden opgegeten. Dit gedrag wordt al gauw als 'moordlustig' en 'bloeddorstig' bestempeld. Er is echter een veel minder sensationele uitleg voor.

Het gaat in wezen alleen maar om een sterke prikkeling van het roofdierinstinct, als reactie op het feit dat de predator in onmiddellijke confrontatie komt met talrijke, paniekerige prooien die niet weg kunnen vluchten. Zelfs de tamste Huiskat zal zich zonder enige twijfel binnen de kortste keren tot een felle rover ontpoppen, mocht ze in een afgesloten kale ruimte vol met schichtige muizen worden gedropt.

In de natuur komt zo iets in de regel niet voor: van zodra één of hooguit enkele dieren worden gepakt, vluchten alle andere weg. Een uitzondering bestaat in de hoedanigheid van op de grond en in kolonie broedende vogels, in het bijzonder wanneer het om witte vogels gaat en het een donkere nacht is. In die omstandigheden kunnen ook in de natuur al eens veel dieren op zeer korte tijd door een Vos worden gedood. Mogelijk houdt dit gedrag ook enig verband met het feit dat Vossen voedselvoorraden aanleggen.

Wat we daaruit dus dienen te onthouden is niet dat de Vos een uitzonderlijk moordlustige rover is (en daarom des te meer zou dienen bestreden te worden), maar wel dat een kippenhouder er inderdaad alle belang bij heeft zijn dieren in een veilig onderkomen te huisvesten.

7. Eindconclusie

Er is vermoedelijk geen enkele andere wilde diersoort in Vlaanderen die zo sterk en telkens opnieuw in de belangstelling komt als de Vos. Vossen hebben blijkbaar felle verdedigers, maar ook felle tegenstanders. Het is jammerlijk dat beide partijen elkaar al te vaak met ongenueanceerde feiten, misvattingen en loze veronderstellingen naar de kop gooien. Om daarin enige klaarheid te brengen, is het o.m. nodig een duidelijk onderscheid te maken in de diverse betrokken belangen. Alleen een analytische benadering laat toe belangenvermenging te onderkennen. Bovenstaand artikel wil daartoe een bijdrage zijn.

Daarbij dient te worden opgemerkt dat de kernideeën van onderhavige analyse reeds vier jaar eerder werden geformuleerd (Van Den Berge, 1992). Ondanks voortdurende verdachtmakingen rond uitzettingen en oproepen tot bewijzen daartoe, zijn ook de stellingen in dat verband alle overeind gebleven.

De voornaamste vaststellingen inzake de globale problematiek zijn:

- de uitbreiding van de vossenpopulatie in Vlaanderen is perfect langs natuurlijke wijze verklaarbaar;
- voor de veronderstelde grootscheepse uitzettingen van Vossen of andere manipulaties van die aard zijn er hoegenaamd geen relevante aanwijzingen voorhanden;
- naar de volksgezondheid toe is er in Vlaanderen momenteel geen enkel probleem met de Vossen; het ligt niet direct in de verwachting dat daar snel verandering zal in komen;

- de spontane evenwichtsdichtheid van de Vossen stelt voor het natuurbehoud in Vlaanderen zo goed als nergens enig probleem;
- in het kader van de wettelijke bescherming van de Das is een totale burchtbescherming een noodzakelijke consequentie;
- de beste oplossing voor het voorkómen van schade aan kleinvee bestaat in het voorzien van een gedegen hok of afsluiting; het succes van alternatieven valt niet te garanderen, of deze zijn maatschappelijk niet aanvaardbaar (uitroeiing);
- een vossenpopulatie kan een zekere jaarlijkse jachtoogst zonder veel problemen verdragen; jacht op Vossen komt bovendien de jacht op andere wildsoorten ten goede;
- of er daarom op Vossen moet of mag gejaagd worden, hangt af van de plaats die men de jacht wil toebedelen. Deze plaats is het voorwerp van een maatschappelijke discussie. Concreet naar de Vos toe dient daarbij o.m. de ecologische rol van natuurlijke predatoren in beschouwing genomen te worden;

Het uiteindelijke punt waar het om draait is dus het jachtbelang, en de maatschappelijke positie daarvan. Inzake de bejaagbaar- en/of bestrijdbaarstelling van de Vos is het aan de politieke overheid een beslissing nemen. Het spreekt voor zich dat zij daarbij over objectieve informatie moet kunnen beschikken.

Het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer wil daarvoor garant staan, en heeft daarom ook het reeds eerder genoemd onderzoeksproject uitgeschreven. Het heeft o.m. de bedoeling het voorkomen van de Vos in Vlaanderen verder te documenteren, de vossenpopulatie te screenen op besmetting met de vosselintworm, en inzicht te krijgen in populatiedynamische factoren die in de Vlaamse context relevant zijn naar andere belangengroepen toe (o.m. schade aan pluimvee). Het is de bedoeling dat daarbij in alle sereniteit en objectiviteit ook een beroep zal kunnen gedaan worden op de medewerking van o.m. de jagerij.

8. Beknopte literatuur

- Anon. (P.Vdw.), 1995. Hondbeten: duizenden gevallen per jaar - De Boer en Tuinder 101 (40): 47.
- Anon., 1996. Toename hondsolheid - Wild, Jacht & Natuur & De Vlaamse Jager 87 (1): 17.
- Artois, M., 1989. Encyclopédie des Carnivores de France, 3, Le Renard Roux (*Vulpes vulpes* Linnaeus, 1758) - Société française pour l'étude et la protection des mammifères, Nords/Erdre, 90 p.
- Bliki, H., 1995. Verspreidingsonderzoek van de vos in Vlaanderen - brief Generale Staf van de Rijkswacht, dd. 23/10/1995.
- Crawley, M.J. (ed.), 1992. Natural Enemies; The Population Biology of Predators, Parasites and Diseases - Blackwell Scientific Publications, Oxford, 576 p.
- Hallet, L., 1995. Hondsolheid: actuele situatie - brief Ministerie van Middenstand en Landbouw, Bestuur voor de Dierengezondheid en de Kwaliteit van de Dierlijke Producten, Veterinaire Diensten, dd. 21/12/1995.

- Hespeler, B., 1995. Raubwild heute; Biologie, Lebensweise, Jagd - BLV, München, 227 p.
- KSHCB (Koninklijke St.-Hubertusclub van België - div. auteurs), 1995. Themanummer over de Vos - Wild, Jacht & Natuur & De Vlaamse Jager 86 (9).
- Labhardt, F., 1990. Der Rotfuchs; Naturgeschichte, Ökologie und Verhalten dieses erstaunlichen Jagdwildes - Verlag Paul Parey, Hamburg & Berlin, 158 p.
- Macdonald, D.W., 1980. Rabies and Wildlife, a biologist's perspective - Oxford University Press, 151 p.
- Migot, P. & P. Stahl, 1993. Actes du Colloque Prédation et Gestion des Prédateurs (Dourdan, 1-2/12/1992) - Office National de la Chasse / Union Nationale des Fédérations Départementales des Chasseurs, Paris, 164 p.
- Mulder, J.L., 1992. Hoofdpunten van / Gedetailleerde kritiek op de nota "Als de vos de passie preekt,...", KNJV januari 1992 - Niet-gepubliceerde nota, 5 p.
- Niewold, F.J.J., 1983. Vos (*Vulpes vulpes*). In: Rijksinstituut voor Natuurbeheer, 1983. Natuurbeheer in Nederland; Dieren - Pudoc, Wageningen: 249 - 254.
- Neal, E., 1986. The Natural History of Badgers - Facts on File, New York, 238 p.
- O.M.S. & O.I.E., 1995. La Démographie du Renard et sa Gestion; Conclusions et Recommandations d'un Groupe d'Experts Européens (Nancy, 28-29/11/1995) - Centre Collaborateur de l'O.M.S. pour la Recherche et le Management en matière de Lutte contre les Zoonoses / Laboratoire de Référence de l'O.I.E. pour la Rage, Nancy, 12 p.
- Van Den Berge, K., 1992. "Abnormale vossentoename in Vlaanderen" ?? : Repliek vanuit een wetenschappelijke invalshoek - Wielewaal 58: 43-47.
- Verstrael, T.J., G.J. de Bruijn & W.J. ter Keurs, 1990. Schade door vossen en andere roofdieren aan huisdieren - Publ. Milieubiologie R.U.Leiden, Leiden, 43 p. + annexen.
- Wentein, G., 1994. "Zelfregulatie" van de natuur uit helicopters; Massale orale rabiës immunisatie bij vossen - Wild, Jacht & Natuur 85 (8): 11.
- Wentein, G., 1995. "Ontsnapt" of toch "uitgezet"; "Natuurvossen" of "andere" !? - Wild, Jacht & Natuur & De Vlaamse Jager 86 (9): 17.

Samenvatting

De vos *Vulpes vulpes* in Vlaanderen: inventarisatie en synthese van de belangrijkste knelpunten

Het is een opvallend verschijnsel dat de populatie van de Vos *Vulpes vulpes* in Vlaanderen het voorbije decennium sterk is uitgebreid, zowel in areaal als in dichtheid. Parallel daarmee is ook de discussie omtrent de positie en het beheer van de soort sterk aangewakkerd. Een analytische benadering van de problematiek is noodzakelijk om de respectievelijke belangen van de betrokken sectoren eenduiding te kunnen afbakenen. Daarbij gaat het in hoofdzaak om de jacht, de kleinveehouderij, het natuurbehoud en de volksgezondheid.

De plaatselijk spectaculaire toename van de Vos in Vlaanderen heeft geleid tot een stroom van veronderstellingen en geruchten. De vele hardnekkige verhalen over massale uitzettingen van Vossen in Vlaanderen missen elk bewijs van waarheid en zijn op grond van meerdere redenen totaal ongeloofwaardig.

De Vlaamse vossentoename is te kaderen in een Westeuropees vastgesteld fenomeen. De precieze oorzaken daarvan zijn niet duidelijk. Het lijkt om een trendbreuk in de populatiedynamiek van de soort te gaan, nadat op vele plaatsen de doorgedreven vervolging in het kader van de rabiesbestrijding vervangen is geworden door de techniek van de orale immunisatie. Het feit dat het om een spontane populatiedynamiek gaat, in plaats van om een door

'ecologen' veroorzaakte onnatuurlijke toestand, is op zich niet onbelangrijk ten aanzien van de subjectieve beleving bij schadegevallen.

Op basis van de zeer uitgebreide internationale literatuur die over de Vos bestaat, is het mogelijk verregaande stellingen te formuleren aangaande de consequenties van de verhoogde vossen-aanwezigheid in Vlaanderen. Het mag daarbij als vaststaand beschouwd worden, dat het jachtbelang erdoor geschaad wordt, meer bepaald door de optredende concurrentie tussen jager en natuurlijke predator.

Het heeft er alle schijn van dat de motivering tot vossenbestrijding zich in de huidige omstandigheden tot dat belang beperkt. Een recentelijk gestart onderzoeksproject, in opdracht van AMINAL en uitgevoerd aan het RUCA in samenwerking met het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, wil daarin verdere klaarheid brengen.

Summary

The fox *Vulpes vulpes* in Flanders: inventory and synthesis of the major bottlenecks

It's a striking fact that the fox *Vulpes vulpes* population in Flanders has been increasing very strongly during the last decennium, both in area as in density. Parallel to this, the discussion about position and management of the species has been stimulated heavily. An analytical approach of the matter is necessary to distinguish clearly the several interests of the sectors involved. The major issues at stake are hunting, poultry farming, nature conservation and public health.

The locally spectacular increase of fox numbers in Flanders has been leading to a gauge of suppositions and rumours. However, the many persistent stories about artificial introductions do lack any prove of accuracy, and are very implausible because of several reasons.

The Flemish fox expansion fits in a phenomenon recorded all over Western Europe. The exact causes are unclear. It seems to be a result of a 'tendency fracture' in fox population dynamics, ever since heavy persecution of the species, in order to eradicate rabies, was replaced by the oral immunisation technique at several places.

The fact that we are dealing with a spontaneous phenomenon, in stead of an unnatural situation fixed by 'ecologists', is not unimportant in relation to the subjective perception by those who

have fox damage.

Taking into account the very wide international literature about foxes, is it possible to put forward some far-reaching statements about the consequences of the increased fox population in Flanders. One can consider it as a matter of fact, that hunting interest is being damaged, especially by the competition between game keeper and natural predator.

Actually, it seems to be quite certain that the legitimate reasons for fox persecution boil down to only that interest. In order to throw light on the whole issue, an investigation project has recently been started under the authority of the Ministry of the Flemish Community (AMINAL), and is being executed by the University of Antwerp (RUCA) in cooperation with the Institute for Forestry and Game Management.